

Dr. Navracsics Judit nyelvész, egyetemi tanár tartott előadást a Tudomány a kocsmában sorozatban

A kétnyelvűség által gazdagabb az életünk

KÖSZÉG Bravúrokra képesek a két- és többnyelvűek. Tapintatosnak kell lenniük a nyelvhasználatban. A kétnyelvűség nem állandó állapot.

Tóth Kata

Az egyre többeket érintő két- és többnyelvűségről és a kétnyelvű lét kérdéseiről tartott előadást prof. Navracsics Judit nyelvész, a Pannon Egyetem dékánja, egyetemi tanár a közzegei Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete Pannon

Egyetemmel közös Tudomány a kocsmában sorozatban. Mindenekelőtt elosztott néhány mítoszt: a kétnyelvű ember nem két egy nyelvűnek az összege, hanem egy teljesen sajátos „felépítésű” ember, aki bizonyos területeken az egyik, más területeken a másik nyelven tud jobban beszélni. Sőt, lehethet az életnek olyan periódusai, amikor az egyik vagy a másik nyelv domináns. Kiemelte azt is: nem várható el egy kétnyelvűtől, hogy bármilyen szituációban tolmácsoljon – lehetetlen helyzetbe hozniuk ezzel, mert nem kétnyelvű szótárként működik az agy, hanem a nyelvhez, a témához, a személyhez kötődően történik meg a nyelvelsajátítás és a nyelvi kiteljesedés.

Váltás

A kétnyelvűek, annak ellenére, hogy két vagy több nyelv birtokeában vannak, képesek arra, hogy egyszerűen csak egy nyelven beszéljenek, ha úgy hozza a szituáció, át tudnak váltani a másik nyelvre. (Ezős nyelvi kontroll működik, ha egy kétnyelvű egy egy nyelvvél beszél, és a kontroll rögtön megszűnik, ha a kétnyelvű egy olyan kétnyelvűvel beszél, aki ugyanazt a két nyelvet beszéli – akár oda-vissza váltanak.)

A két nyelv minden nyelvi szinten hat egymásra – akcentus, kódváltás, fogalmi

Sikeres volt a költöztetés

ŐRSZENTPÉTER Meternél is magasabb hangyabolyt építettek a szorgos erdei vöröshangyák egy őrszentpéteri lucfenyő tövében. Ez eddig remben van, de a fát kivégésra feltek: költözni kellett...

Még ősszel telepítették át a hangyabolyt az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság munkatársai – derül ki Márkus Rita természetvédelmi területfelügyelő beszámolójából. Nem vittek messzire a bolyt, lapátal, talicskával dolgoztak. A hangyák azonnal elkezdtek rendezni szállásukat, de az igazi eredményre tavaszig kellett várni: már frissen hordott anyagból építkeznek,

csere, mondat szerkesztési szinten is –, ennek az egyik formája az, amikor azt érzékeljük, furcsa szerkezeteket mond valaki úgy, hogy megmarad az első, a kommunikáció nyelvénl.

A beszédvisselkedést erősen meghatározza a nyelvtudás szintje: a kétnyelvűnek folyamatosan fel kell térképeznie, hogy beszélgetőtársa vajon beszéli-e az ő másik nyelvét, és ha igen, milyen szinten.

Identitás

Vajon aki kétnyelvű, az kétkultúrú is? – tette fel a kérdést Navracsics Judit. A laikusok hajlamosak azt gondolni: aki kétkultúrú, annak identitásproblémái vannak, ennek sok negatív hatása lehet a kétnyelvűekre nézve. Ha egy magyar egy nyelvű azt látja, hogy egy Romániában élő kétnyelvű valamilyen kötődik a román kultúrához is, beszéli a nyelvet akkor könnyen „lerománozza”. Erre ők elkezdik szégyellni magukat, és inkább letagadják, hogy a másik nyelvet is tudják. Átlás a kétnyelvűség inkább így kellene feltogni, szebb és gazdagabb lesz tőle az életünk. Azt mondta, a kétnyelvű hasonlít a gáttúróra: egyesíti magában mindkét nyelv ismeretét, ugyanúgy, mint a gáttúró, aki a rövidtávú futás és a magasugrás képes-

Navracsics Judit: „A kétnyelvűség sokszor kétkultúrújsággal is együtt jár”

ségeit erősíti magában. Óva int ugyanakkor attól, hogy a gáttúró rövidtávú futás-idejét vagy magasugrási képességét összehasonlitsuk a rövidtávú futó idejével és a magasugró teljesítményével.

Tárolás

Arra, hogy hogyan tárolódik a két nyelv az agyban, a mai napig nincs végleges válasz. Képekkel előjártások segítségével látható, hogy mi-

A kódváltás és kódkeverés jelensége

A kódváltást a kétnyelvűek sokszor észre sem veszik. Előfordulása függhet a témától, a személytől. Mondathatárokat, mondatrészek között vagy prozódiai határoknál is megtörténhet. Elég, ha valakinek limnikált a nyelvtudása a másik nyelven, bizonyos kifejezéseknél megis átválthat. Például: „Az ő felesége interior decorator, nem tudom mondani!”. Ha kódot váltunk, és a be-

szégtörtársunk nem érti, miért tettük, az zavart okozhat a kommunikációban: a másik fél úgy érezheti, hogy lenézik vagy ki akarják zárnai a kommunikációból. A kódkeveréshez magas szintű nyelvtudás kell mindkét nyelven. Ilyenkor nem azért vált a beszéző, mert hirtelen nem jut eszébe a szükséges másik szó, néha az sem világos, hogy melyik nyelven kezdett el beszélni.

SZOMBATHELY Értékes bronzéremmel zárta a III. osztályú ifjúsági bajnokságot a Szombathelyi Egyetemi SE korosztályos férfi kézilcsapata.

Az Éles Kézlabda Iskola SE-SZÖESE talákozónál ért véget a III. osztályú férfi kézilabda ifjúsági bajnokság. A SzÖESE az egész szezonban kiegyensúlyozott teljesítménnyel nyújtott – az utolsó fordulóban dönt el a bajnoki cím sorsa. A feladat adott volt: ha a szombathelyi fiatalok győznek Balatonalmáiban, akkor begyűjtik a bajnoki címet, döntelen, illetve vereség esetén bronzéremmel zárják a pontvadászatot. A döntőnek beillő utolsó mérkőzésé igyál-

hiszen a fiúk lábában már volt egy NB II-es felnőtt mérkőzés. Így az Éles 36-25-re nyert, megszerezte a bajnoki címet – és visszavágott az ősi szombathelyi vereségéért. A szombathelyi fiatalok – akik közül többen fiatal koruk ellenére a felnőtt mérkőzéseken is meghatározó szerepet játszottak – dicsőret illeti nemcsak a dobogós helyezését, hanem egész éves hozzáállásukért.

– Ezek a fiúk bizonyították, hogy saját korosztályukban képesek jó eredményeket elérni – foglaltott a SzÖESE szakosztályvezetője, Ludvig József. – A célunk az, hogy ezeket a saját nevelési stílusukat öröklött

nyelvűek kötődnek mindkét nyelvhez, kultúrához, és két-identitást határoznak meg, esetleg kompolitának vallják magukat. Ha a körülmények változnak, és egyre kevésbé használja egyik nyelvet a kétnyelvű, akár el is veszítheti azt. Az emigrációban élők generációtól függően másként viszonyulhatnak a nyelvmegtartásukhoz. Alálában az első generáció küzd, hogy a második generáció kiúzd, hogy a második megőrizze a nyelvét, ők viszont gyakran megtagadnak a másik kultúrát vagy lázadnak ellene.

Agyban

Navracsics Judit a kétnyelvűség fiziológiai előnyeiről is beszélt: a két- és többnyelvűeknek más az agyi szerkezet-désük, az agy vér- és oxigén-ellátottsága nagyobb, ettől az idegi kapcsolatok hatékonyabbak. Hozzátette: a második nyelv elsajátítása bármilyen életkorban elkezdhető, és az azonnal elkezd hatni az agyi aktivitásra. Különösen azoknál a gyerekeknél, akik öt éves kor előtt kezdték meg a második nyelv elsajátítását, egyértelműen kimutatható, hogy a szürkeállomány sűrűsége megnőtt (tanulásiért, információfeldolgozá-

Nem várható el, hogy bármilyen szituációban tolmácsoljon

A szakember elmondta, a kétnyelvűség nem állandó állapot: a helyzettől függ, hogy melyik nyelv lesz a domináns. A kétnyelvűség kutatások mára bebizonyították: nem csak szimultán és egymás után kialakuló kétnyelvűség létezik. Nem mind egy, hogy egy gyereket egyhónapos, egy éves korában vagy később ért először a másik nyelv hatása. Ha nagyon korán, akkor két nyelven gögicsél. Nyelv és identitás szoros összefüggés, és másként alakul az egy- és kétnyelvűeknél, hangsúlyozta az előadó. Előfordul, hogy a két-

nyelvűség nem állandó állapot: a helyzettől függ, hogy melyik nyelv lesz a domináns. A kétnyelvűség kutatások mára bebizonyították: nem csak szimultán és egymás után kialakuló kétnyelvűség létezik. Nem mind egy, hogy egy gyereket egyhónapos, egy éves korában vagy később ért először a másik nyelv hatása. Ha nagyon korán, akkor két nyelven gögicsél. Nyelv és identitás szoros összefüggés, és másként alakul az egy- és kétnyelvűeknél, hangsúlyozta az előadó. Előfordul, hogy a két-

Ilyen agyi területek válnak aktívává a két nyelv használata során. A tárolásnak vannak meghatározó befolyásoló tényezői. Ilyen például az életkor (hány évesen vált valaki kétnyelvűvé), a nyelvtudás szintje (minél folyékonyabban beszél valaki a másik nyelven, annál közelebb tárolja egymáshoz a két nyelvet); a nyelvelsajátítás módja (természetes úton vagy iskolában sajátította el valaki a másik nyelvet), a szárvak jellege is meghatározó (a nyelvekben vannak elemek, amelyeknek közös tárolunk, és vannak nyelvspecifikusak is). Az apa, anyó, villamos szárvak például összetett tárolunk – mindegy, milyen nyelven beszélünk róla, mindenké tudja, mit értünk alatta. A „szabadság” szó viszton az egyes nyelvek számára mást jelenthet: külön/egymás melé rendelve tároljuk. A nyelvspecifikus kategóriák kikényszerítik a kódváltást: sokszor a másik nyelven frappansabban lehet kifejezni